

Editoriaal

Hoe nieuwe lokale veiligheidsvraagstukken ontstaan door integratie van mondiale en lokale systemen

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2018-2, nr. 47
p. 7-12
© Gompel&Svacina
ISBN 978-94-6371-028-2

Arjen Schmidt¹, Timo Kansil², Paul Ponsaers³ en Willy Bruggeman⁴, gasteditoren

In dit Cahier Politiestudies staan nieuwe en complexe veiligheids- en openbare orde­vraagstukken centraal die ontstaan door glocalisering. Onder glocalisering wordt verstaan hoe de steeds verdere integratie tussen mondiale (globale) en lokale systemen op lokaal niveau unieke veiligheidsvraagstukken creëert (Ritzer, 2003; Roudometof, 2016). Er zijn veel sprekende voorbeelden waar de politie dagelijks mee worstelt. Denk aan internationaal vertakte criminele bendes die misbruik maken van lokale regelgeving of lakse handhaving. Terroristische organisaties die in verschillende landen aanslagen plegen. Maar ook aan cybercriminelen die vanuit landen buiten Europa op computers inbreken en waardevolle gegevens stelen. Of aan netwerken van mensenhandelaren die prostituees uit Oost-Europa naar West-Europa verschepen. De drijvende krachten achter glocalisering zijn onderdeel van grote mondiale maatschappelijke veranderingen: de toegenomen internationale mobiliteit van mensen, goederen, geld, informatie en ideeën, en een toenemende afhankelijkheid van het internet en andere nieuwe communicatietechnologieën. Voor politieorganisaties is het als gevolg steeds moeilijker om zelfstandig deze nieuwe problemen op te lossen.

In dit Cahier onderzoeken wij hoe de politie de gevolgen van glocalisering het hoofd biedt. Vragen die aan bod komen zijn: Hoe manifesteren problemen zich lokaal? Wat is de rol van kruispunten als havens en wereldsteden? Zijn bestaande samenwerkingsverbanden als Europol en Interpol nog voldoende geëquipeerd om met de veranderende dynamiek om te gaan? En hoe kan politiesamenwerking internationaal op politiek niveau gefaciliteerd worden?

¹ Arjen Schmidt is promovendus aan de afdeling Organisatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

² Timo Kansil is Hoofd Beleidsontwikkeling/plv. Directeur Operatiën van het Korps Nationale Politie.

³ Paul Ponsaers is hoogleraar Emeritus, UGent, Faculteit Rechten en Criminologie, Vakgroep Strafrecht, Criminologie en Sociaal Recht.

⁴ Willy Bruggeman is voorzitter van de federale politieraad, België.

Het Cahier is twee delen opgedeeld. Allereerst bespreken Henk Huisjes, Elke Devroe en Timo Kansil wat de gevolgen van glocalisering voor de politie zelf zijn. Respectievelijk bespreken zij hoe lokale, stedelijke en internationale politiesamenwerking aan verandering onderhevig is. Dit deel sluit af met een bijdrage van de hand van Marjolein Delplace, Martine Pattyn, Katrien Van Altert, Joke Van Gelder, Paul Wouters, waarin een toekomstgericht onderzoek wordt toegelicht. In het tweede deel bespreken Marleen Easton, Lies De Kimpe, Michel Walrave, Lieven Pauwels, Wim Hardyns, Koen Ponnet, Guy van Vlierden en Arjen Schmidt een rijke waaier van cases waarin we zien hoe glocalisering tot nieuwe uitdagingen voor de politie leidt. Het Cahier bevat aanvullend twee boekbesprekingen: **Lodewijk Gunther Moor**⁵ bespreekt het nieuwe boek van Frank Hoogewoning en Auke van Dijk, en **Peter Kruize**⁶ bespreekt het proefschrift van Teun Eikenaar.

Politiesamenwerking in tijden van glocalisering

Henk Huisjes⁷ gaat in op de vraag hoe politiemedewerkers in de wijkteams van de Nederlandse politie worden voorbereid op de (mogelijke) implicaties van globalisering en glocalisering in de eigen wijk. Lag de nadruk in het verleden vooral bij voorbeelden op sociaal-cultureel terrein ('diversiteit, multiculturaliteit') en drugsgelerateerde criminaliteit, tegenwoordig zijn er heel wat meer voorbeelden van glocalisering te noemen. Om een beeld te vormen van de toerusting van politieagenten op dit veel omvattende thema, wordt gekeken naar het aanbod van de Nederlandse Politieacademie en naar landelijke programma's. Voorts worden enkele didactische kernbegrippen voorgesteld.

Elke Devroe⁸ bespreekt in haar bijdrage de resultaten van het internationaal onderzoek *Policing European Metropolises Project*. Het theoretisch uitgangspunt daarbij werd gevormd door inzichten over de stad als 'key nodal point' (Castells, 1996) functionerend in een 'world urban system' waarbij zowel globaliseringsprocessen als nationale invloeden de stedelijke beleidsagenda inzake veiligheid beïnvloeden. De stelling van Clegg (1989) dat partijpolitieke macht de veiligheidsagendasetting in grote mate bepaalt, wordt getoetst in 22 Europese steden. Verschillen de agenda's van elkaar (divergentie) of lopen ze gelijk (convergentie) en heeft dat inderdaad te maken met de rol, positie en partijpolitieke kleur van de burgemeester en de coalitie? Het concept 'regime' (Stone, 2005) werd vertaald naar de veiligheidsproblematiek en in een handzame 'diagnostische toolbox' gegoten, waarmee elke stad de veiligheidsmaatregelen opgesomd in het coalitieakkoord in kaart kan brengen. De resultaten in deze bijdrage geven inzicht in de diversiteit van stedelijke 'regimes' in Europa, geïllustreerd door concrete voorbeelden. Tevens wordt de rol en de positie van de burgemeester in Nederland en België geschetst als meest belangrijke speler in grootstedelijk veiligheidsbeleid.

⁵ Lodewijk Gunther Moor is Secretaris Stichting Maatschappij en Veiligheid (SMV).

⁶ Peter Kruize is doctor en lector (associate professor) bij de rechtenfaculteit van de universiteit van Kopenhagen en senior-onderzoeker bij onderzoeksbureau Ateno in Amsterdam.

⁷ Henk Huisjes is bijzonder lector kennistransfer bij de Politieacademie, zijdens de Politieonderwijsraad. Hij is tevens als gastonderzoeker verbonden aan het Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR), programmagroep Geographies of Globalizations.

⁸ Elke Devroe is associate professor Institute of Security and Global Affairs, Faculty of Governance and Global Affairs, Universiteit Leiden en hoofdredacteur Cahiers Politiestudies.

Timo Kansil betoogt dat China als nieuwe grootmacht het begrip globalisering een nieuwe lading heeft gegeven. Het westerse globaliseringsbegrip, dat is gebaseerd op democratie, vrije markt en individuele vrijheid, wordt zo uitgedaagd. De Chinese overheid stelt andere waarden centraal, te weten leiderschap, diversiteit tussen landen in hun ontwikkeling en een forse staatssturing ten aanzien van economie en samenleving. Ook binnen Interpol manifesteert China zich inmiddels als grootmacht. Exemplarisch is de verkiezing van een Chinese functionaris tot de president van Interpol. Op basis van het Chinese globaliseringsbegrip staat deze nieuwe Interpol president een ingrijpende koerswijziging van Interpol voor. Dit zal binnen de Interpolgemeenschap tot de nodige strijd leiden over waarden, positionering en operationele concepten. Tegelijkertijd kan de belangstelling van China voor internationale politietsamenwerking ook als een mogelijkheid worden gezien die samenwerking te versterken.

Marjolein Delplace, Martine Pattyn, Katrien Van Altert, Joke Van Gelder en Paul Wouters⁹ schetsen in hun bijdrage drie maatschappelijke trends met hun toekomstige evolutie en de repercussies ervan op veiligheid: technologische ontwikkelingen; economische ontwikkelingen, transport en logistiek; en internationale politieke ontwikkelingen. De opgang van de digitalisering biedt enorme opportuniteiten, ook voor criminelen. Ze kunnen gemakkelijk op illegale wijze veel geld verdienen, macht verwerven of terreur zaaien. Dit doen ze door illegale producten en diensten aan te bieden via internet of het dark web, door informaticasystemen aan te vallen of door misbruik te maken van de legale wereld waar bestaande expertise, logistieke en financiële netwerken worden misleid. De sterke interconnectiviteit van ons dagelijks leven met het internet en de mogelijkheden om enorme hoeveelheden informatie te verwerken (big data) vormen naast nieuwe technologische mogelijkheden, ook een bedreiging voor de veiligheid en voor de privacy. Op economisch vlak is het opdelen of fragmenteren van de productieketens van goederen en diensten – gestuurd door het laaghouden van de productiekosten – en de hiermee samengaande communicatie en transport naar de wereldwijde markt, een complex gebeuren. De regulering en controle op vlak van internationale afstemming en kwaliteitsbehoud van deze wereldwijde bewegingen bevat heel wat hiaten, wat ook criminelen hebben opgemerkt. Machtscentra verschuiven door opkomende nieuwe economische centra. Dit werkt ook door op politiek en sociaal vlak. De ongelijkheid in de wereld, gepaard met gewapende conflicten, internationaal terrorisme en klimaatsveranderingen leiden tot internationale migratie, terwijl het internationaal overleg steeds vaker kampt met protectionistische reflexen. Deze drie belangrijke motoren met complexe uitingen zijn risicovol en vormen niet alleen grote uitdagingen voor de politici maar ook voor de politiediensten.

Casuïstiek

Marleen Easton¹⁰ onderzoekt de aanpak van cocaïnestromen in de haven van Antwerpen. Al sinds er handel gedreven wordt is veiligheid verzekeren in en rond zeehavens een bezorgdheid van diverse autoriteiten en veiligheidsactoren. Zij worden immers

⁹ Allen strategisch analisten bij de Belgische Federale Politie.

¹⁰ Marleen Easton is socioloog en als hoofddocent verbonden aan de vakgroep 'Publieke governance, management en financiën' aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Universiteit Gent. Binnen de opleiding 'Bestuurskunde en Publiek Management' leidt zij sinds 2007 de onderzoeksgroep 'Governing & Policing Security' (GaPS). Op UGent is zij verbonden aan het kenniscentrum N-Lab en het interdisciplinair centrum CESSMIR. Zij is actief binnen het Centre for Policing & Security (vzw CPS), voorzitter van het

geconfronteerd met onder meer mensenhandel, smokkel, georganiseerde misdaad, piraterij, vervuiling en terrorisme. Het zijn stuk voor stuk geglocaliseerde fenomenen die een internationale oorsprong hebben en tegelijk een grote lokale impact genereren. De in- en doorvoer van cocaïne via de haven van Antwerpen neemt toe en ook de daarmee samengaande veiligheidsproblemen in en rondom de stad. In deze bijdrage reflecteert de onderzoeker op deze betrachting. Ze doet dat door in eerste instantie wat conceptuele helderheid aan te brengen in de concepten die in de aanpak van globale fenomenen gehanteerd worden, met name stromen, knooppunten, plural policing, nodale oriëntatie, nodal governance en netwerkvorming. In tweede instantie wordt bekeken wat er geleerd kan worden uit eerder empirisch onderzoek hierover in de haven van Antwerpen. In derde instantie schetst ze de in- en doorvoer van cocaïne via de haven van Antwerpen als een globaal fenomeen. In vierde instantie wordt het stroomplan zoals het momenteel voorligt met aandacht voor de beleidsmatige en operationele aanpak die erin schuilgaat beschreven. De auteur doet dit op basis van de berichtgeving in de gesproken en geschreven pers. Er wordt afgerond met een reflectie over het stroomplan vanuit inzichten uit eerder onderzoek over nodaal en netwerkend politiewerk in de haven van Antwerpen. Tegelijk wordt een soort 'ex ante' nodale netwerkanalyse uitgevoerd op basis van de beschikbare mediaberichtgeving over het stroomplan. Het is de betrachting een aantal inzichten en aandachtspunten aan te reiken voor de verschillende actoren die een rol zullen spelen in de uitvoering van het voorgestelde plan. Tegelijk is deze bijdrage een pleidooi om het stroomplan als interessante case in de toekomst te onderwerpen aan verder wetenschappelijk onderzoek en evaluatie.

Lies de Kimpe¹¹, **Michel Walrave**¹², **Lieven Pauwels**¹³, **Wim Hardyns**¹⁴ en **Koen Ponnet**¹⁵ onderzoeken phishing. Phishing is een vorm van online criminaliteit waarbij internetgebruikers aan de hand van misleidende e-mails verleid worden tot het delen van persoonlijke informatie. Om deze criminele praktijk op een gerichte manier aan te kunnen pakken, wordt in deze studie de relatie onderzocht tussen verschillende, mogelijk risicovolle online activiteiten die frequent voorkomen, zoals online shoppen, en het ontvangen van phishing berichten. Daarnaast wordt ook nagegaan of internetgebruikers met impulsieve neigingen deze riskante activiteiten vaker uitoefenen. Als theoretisch kader wordt gebruik gemaakt van een leefstijl/routine-activiteitenperspectief. De resultaten tonen aan dat personen die online shoppen en/of geregeld digitaal kopiëren vaker blootgesteld worden aan phishing. Deze online activiteiten worden over het algemeen vaker uitgeoefend door impulsieve personen. Deze resultaten impliceren dat zeker online shoppers en personen die vaak gekopieerde bestanden gebruiken, delen of

Innovatiecentrum voor Veiligheid (vzw INNOS) en als Adjunct Professor verbonden aan Griffith Criminology Institute, Griffith University, Brisbane.

¹¹ Lies de Kimpe is doctoraatsbursaal bij onderzoeksgroep MIOS, departement Communicatiewetenschappen, Universiteit Antwerpen; lies.dekimpe@uantwerpen.be

¹² Michel Walrave is professor verbonden aan het Departement Communicatiewetenschappen, Universiteit Antwerpen, voorzitter van onderzoeksgroep MIOS; michel.walrave@uantwerpen.be

¹³ Lieven Pauwels is professor, verbonden aan de Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent en directeur van het Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP); lieven.pauwels@ugent.be

¹⁴ Wim Hardyns is professor, verbonden aan de Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent en lid van het Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP); wim.hardyns@ugent.be

¹⁵ Koen Ponnet is professor, verbonden aan MIOS, Departement Communicatiewetenschappen, Universiteit Antwerpen en IMEC-MICT, Vakgroep Communicatiewetenschappen, Universiteit Gent; koen.ponnet@ugent.be

downloaden gesensibiliseerd en getraind moeten worden om de risico's te herkennen die zij lopen wanneer zij hun online routine-activiteiten uitoefenen.

Guy van Vlierden¹⁶ onderzoekt hoe terrorisme een nieuwe dimensie krijgt. Het terrorisme dat zich beroept op de radicale islam is bij uitstek een grensoverschrijdend gegeven. De afgelopen jaren was het immers nauw verstrengeld met het verschijnsel van de 'foreign fighters' die in Syrië gingen strijden om de dictatuur daar te vervangen door een islamitische staat. Daarom nemen wij het verhaal van zo'n Belgische Syriëstrijder als rode draad om op een journalistieke manier – vaak gesteund op niet-publieke bronnen en waar mogelijk aan de hand van nooit eerder gepubliceerde details – te belichten hoe die 'foreign fighters' de terreur tot in België hebben gebracht. Eerst schetsen we een beeld van wie de Syriëstrijders zijn en wie hen hier ronselde. Vervolgens nemen we onder de loep bij welke groepen ze belandden op het oorlogstoneel. We beschrijven hoe ze aansluiting vonden bij de vroegere generaties van gewapende jihad en hoe het fenomeen uiteindelijk ook leidde tot terreur van eigen bodem – met ouders die hun land niet meer verlaten vooraleer ze tot de actie overgaan. Ten slotte bekijken we wat de geschiedenis van de terreurgroep Islamitische Staat (IS) kan leren over de toekomstige dreiging – met een hereniging van jihadistische krachten als doembeeld om rekening mee te houden.

Arjen Schmidt onderzoekt hoe de vluchtelingencrisis de Nederlandse politie voor nieuwe uitdagingen stelt. Onder druk van globalisering en glocalisering wordt de politie steeds meer geconfronteerd met nieuwe en complexe veiligheidsvraagstukken. De oplossing van deze vraagstukken ligt in samenwerking met andere overheden en maatschappelijke actoren in netwerken. Netwerken worden echter veelvuldig geconfronteerd met governancedilemma's. In dit paper onderzoekt de auteur hoe overheden tijdens de vluchtelingencrisis met governancedilemma's geconfronteerd werden, hoe oplossingen op governancedilemma's tot stand kwamen en wat voor effect dit had op het optreden van de politie. Uit het onderzoek blijkt dat in de onderzochte Veiligheidsregio een nieuwe bestuurlijke oplossing werd geïntroduceerd die zeer succesvol was. Voor de betrokken politie-eenheid was het echter zeer lastig om (voldoende) bij deze nieuwe bestuursvorm aan te sluiten.

¹⁶ Guy van Vlierden is journalist bij de krant *Het Laatste Nieuws* en publiceert daarnaast geregeld over terrorisme in gespecialiseerde buitenlandse media.